

Syczewski, Tadeusz

Organizacja przygotowania do małżeństwa w diecezji drohiczyńskiej

Studia Teologiczne 11, 347-371

1993

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. TADEUSZ SYCZEWSKI

ORGANIZACJA PRZYGOTOWYWANIA DO MAŁŻEŃSTWA W DIECEZJI DROHICZYŃSKIEJ

Treść: Wstęp; I. Przygotowanie dalsze; II. Przygotowanie bliższe; III. Przygotowanie bezpośrednie; Wnioski.

WSTĘP

W czasach współczesnych, gdy uwidacznia się wyraźnie zróżnicowanie dyscyplin naukowych, daje się zauważyć tendencję do ujednoczenia wiedzy o człowieku¹. Słyszcy się nieustanne wołanie o całościowy, wieloaspektowy, obraz człowieka. Także Sobór Watykański II w swych dokumentach w teologiczną wizję człowieka usiłował włączyć antropologiczne zdobycze współczesnej filozofii i nauk szczegółowych. Współczesne zatem prądy nauk humanistycznych antropologii chrześcijańskiej i personalizmu wywarły znaczny wpływ na naukę Soboru o małżeństwie, a jednocześnie i na Obrzędy sakramentu małżeństwa². Ta sytuacja jest impulsem do ciągłych weryfikacji dotychczasowych wypracowań dotyczących przygotowania do sakramentu małżeństwa³. Episkopat Polski mając na względzie dokumenty soborowe i ustawodawstwo posoborowe mówi, że praca nad małżeństwem i rodziną należy zaliczyć do stałych i ważnych form duszpasterstwa zwyczajowego⁴. Szerokie i gruntowne przygotowanie młodzieży jest problemem ciągle aktualnym⁵.

¹ Por. S. Kamiński, *Antropologia filozoficzna a inne działy poznania*. W: *O Bogu i człowieku*, red. B. Bejze, t. 1, Warszawa 1968, s. 149-164.

² Por. Cz. Murawski, *Miłość małżeńska w Ordo Celebrandi Matrimonium na tle współczesnych poglądów*. W: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*, red. A.L. Szafranski, Lublin 1985, s. 121-145.

³ Por. K. Majdański, *Teologia małżeństwa i rodziny w nauce Vaticanum II*, AK 39(1970), s. 3-4; A. Zuberbier, *Teologia dzisiaj*, Katowice 1975, s. 323n; H. Pagiewski, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, ŻM 26(1976) nr 12, s. 29-30.

⁴ *Pouczenie Pasterskie Biskupów Polskich o sakramencie małżeństwa*, W: *Listy Pasterskie Episkopatu Polski 1946-1974*, Paris 1975, s. 218; *Komunikat o wychowaniu do życia w rodzinie*. W: *Listy Pasterskie Prymasa Polski oraz Episkopatu 1975-1981*, Paris 1988, s. 207-208.

⁵ Zob. W. Pluta, *Katecheza przedślubna*, AK 50(1958), s. 92-100; E. Rosieński, *Duszpasterstwo przedmałżeńskie*, AK 50(1958) nr 56, s. 79-86; K. Wojtyła, *Propedeutyka sakramentu małżeństwa*, AK 50(1958) nr 56, s. 20-33; B. Mokrzycki, *Pastoralne aspekty „Familiaris Consortio*. W: *Wychowanie do miłości*, red. K. Majdański, Warszawa 1987, s. 125-126.

Wstęp do nowych Obrzędów Sakramentu Małżeństwa, dostosowanych do zwyczajów diecezji polskich przewiduje katechezę dla kandydatów do małżeństwa, w której po przypomnieniu im podstawowych zasad życia chrześcijańskiego, dotyczącego małżeństwa i rodziny, należy omówić istotę tego sakramentu, jego obrzędy, modlitwy i czytania, w celu lepszego i owocniejszego sprawowania tego misterium⁶.

W niniejszym artykule zostanie ukazana organizacja takiego przygotowania do małżeństwa w diecezji Drohiczyńskiej. Oczywiście należy tu powiedzieć, że diecezja ta nie wypracowała własnego programu mistagogii małżeńskiej, lecz w sposób typowy realizuje ona wskazania Kościoła powszechnego oraz wytyczne urzędu nauczycielskiego w społeczności Ludu Bożego w Polsce. Według dokumentów Kościoła w naszym kraju przygotowanie do małżeństwa zostało podzielone na trzy etapy: dalsze, bliższe i bezpośrednie⁷. W pierwszym paragrafie tego rozdziału będzie ukazane przygotowanie dalsze w diecezji, w drugim prześledzi się przygotowanie bliższe, w trzecim zaś omówi się strukturę i przebieg przygotowania bezpośredniego. W każdej wyżej wymienionej grupie problematyki będzie najpierw powiedziane co na ten temat mówią same zasady liturgii i wskazania Kościoła powszechnego i wytyczne duszpasterstwa w Polsce, następnie dokonamy analizy wypowiedzi młodych małżeństw na temat struktury i organizacji przygotowania do małżeństwa.

I. PRYZGOTOWANIE DALSZE

Małżonkowie i rodzice chrześcijańscy „wezvani są [...] do przyjęcia Słowa Pańskiego, objawiającego im zdumiewającą nowość — dobrą Nowinę ich życia małżeńskiego i rodzinnego, które Chrystus uczynił świętym i uświęcającym”⁸. Wypowiedź ta zawiera istotną treść tego, co można powiedzieć o chrześcijańskim wychowaniu dzieci i młodzieży do małżeństwa oraz wspólnoty życia w rodzinie.

Przygotowanie dalsze do małżeństwa dokonuje się we wczesnym dzieciństwie w samej rodzinie⁹. Dokumenty Kościoła w Polsce traktują szeroko zagadnienie właściwego wychowania do sakramentu małżeństwa na tle całokształtu formacji religijnej, dając jednocześnie wyraźne wskazania, mające na celu ułatwić realizację tej funkcji. Szczęśliwe i odpowiedzialne małżeństwo jest to owoc dotychczasowego życia duchowego i kultury osobistej męża i żony, ich charakterów, uzdolnień, przekonań, wszelkiego rodzaju życiowych doświadczeń, wewnętrznego urobienia oraz wartości nabytych. To również owoc długotrwałej i mozolnej pracy formacyjno-wychowawczej. Księża Biskupi podkreślają, że prowadzone systematycznie od wczesnego dzieciństwa wychowanie do małżeństwa stanowi zasadniczy czynnik w trosce o związek małżeński i rodzinę¹⁰. Ta ostatnia jest uprzywilejowanym miejscem przygotowania młodych ludzi do małżeństwa. Na jej łonie powinno się młodych „odpowiednio i w stosownym czasie pouczać o godności, zadaniu i dziele miłości małżeńskiej, aby nauczeni szacunku dla czystości, mogli przejść we

⁶ Por. W. Schenk, *Zarys nauki przedślubnej*, ŻM 9(1983) nr 1, s. 120-123.

⁷ Por. W. Wojdecki, *Katechumenat przedmałżeński*, W: *Odnowiona liturgia sakramentu małżeństwa. Pokuta chrześcijańska*, Warszawa 1980, s. 95.

⁸ Por. M. Braun-Gałkowska, *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*. W: *Jan Paweł II „Familiaris Consortio”*. Tekst i komentarze, red. T. Styczeń, Lublin 1987, s. 181.

⁹ Por. J. David, *Familia*. W: *Sacramentum mundi*, t. 2, Freiburg 1968, col. 16; S. Oskar, *Der christliche Weg der Ehe*, Festenhistenbrief 1981, s. 9.

¹⁰ Por. *Pierwsza Instrukcja episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin z 12 II 1969*. W: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1964-1986*, Katowice 1986, nr 2; *Druga Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu wiernych do małżeństwa i o duszpasterstwie rodzin oraz wprowadzeniu nowego obrzędu sakramentu małżeństwa z 11 III 1975*. W: *Dokumenty*, dz. cyt., nr 5.

właściwym wieku od uczciwego narzeczeństwa do małżeństwa”¹¹. To dalsze przygotowanie do małżeństwa polega na ukazaniu życia rodzinnego jako powołania Bożego, które należy właściwie odczytać, podjąć i wiernie wypełniać. To przygotowanie zmierza przede wszystkim do ukazania prawidłowego wzorca rodziny, do wypracowania takich cnót jak: czystości i ofiarnej miłości, które ułatwiają dobre i szczęśliwe współżycie rodzinne. W samej rodzinie kształtuje się umiejętność dojrzałego patrzenia na małżeństwo. Dzieciństwo to okres niezmiernie ważny w kształtowaniu osobowości. Dlatego też dziecko w wieku przedszkolnym już należy wychowywać do odpowiedzialności, czystości i ofiarnej miłości¹². Najlepszym przykładem miłości małżeńskiej będą zawsze rodzice¹³. To oni mają obowiązek zwrócić uwagę na integralny rozwój swego dziecka, do którego potrzebne jest prawidłowo ukształtowane środowisko rodzinne. Obowiązkiem rodziców jest ukazywać pozytywny ideał czystości. Prawidłowe wychowanie rodzinne, które jest podstawą kształtowania dojrzałej osobowości dzieci i młodzieży oraz doświadczenia wyższych wartości w okresie dzieciństwa jest najważniejszym etapem przygotowania do życia małżeńskiego i rodzinnego. Początek wychowania religijnego w domu rodzinnym należy wiązać z chwilą kształtowania się osobowości poprzez odniesienia rodziców do dziecka. Proces ten posiada wiele odmian i wiele znaczeń, tak pozytywnych, jak i negatywnych. Pozytywnie uwidacznia się przez przyjęcie dziecka, ukochanie go od początku, dawanie tego wszystkiego czego potrzebuje ono do pełnego rozwoju. W konsekwencji zaś takiego postępowania dziecko przez całe życie pozostanie jednostką pozytywnie ustosunkowaną do ludzi i świata, do problemów z którymi będzie spotykało się w życiu. Będzie również człowiekiem wartościowym i otwartym na sprawy samego Boga. Przeciwnie, dziecko, które doświadczy już od dzieciństwa braku miłości i egoizmu rodziców, stanie się zamknięte w sobie, nerwowe i osamotnione. Będzie miało trudności rozwinąć się również religijnie¹⁴.

W wychowaniu dalszym do małżeństwa chodzi nie o to, ażeby akumulować wiedzę, która dawałaby jakieś orientacje istotne czy też podawać wskazówki zachowania się. Chodzi tu nade wszystko o proces permanentny, przekształcający proces uczenia, w którym byłyby możliwe doświadczenia czynione w interakcjach. Doświadczenia, które zdążyłyby do odnalezienia samego siebie i do ukształtowania możliwości działania na coraz to nowym poziomie. Ta prawda w sposób szczególny odnosi się do codziennych relacji między rodzicami a dziećmi, posiada wielkie znaczenie w wychowaniu dzieci także i do małżeństwa¹⁵. Etap ten jest jednak niewystarczający. Pierwszą tego przyczyną jest fakt, że rodzina w sposób odpowiedni i godny spełnia swoje zadania i wówczas istnieje potrzeba uzupełnienia a niekiedy nawet i przemiany tego, co dziecko z rodziny już wyniosło. Należy więc pod uwagę i to, że na etapie dalszego przygotowania do małżeństwa, na dziecko oddziałują i mają wielki wpływ nie tylko ojciec czy matka, ale także szkoła, grupy

¹¹ KDK 2; Zob. S. Kunowski, *Rola wychowania moralnego w rodzinie chrześcijańskiej*, ZN KUL 14(1971) nr 1, s. 59; S. Smoleński, *Problem czystości przedmałżeńskiej w deklaracji „Persona humana”*, „Nasza Rodzina” 2(1977) nr 9, s. 124.

¹² P. Bednarczyk, *Rodzice jako wychowawcy do miłości*, AK 51(1959) nr 58, s. 384; P. Poręba, *Psychologiczne uwarunkowania życia rodzinnego*, Warszawa 1981, s. 87; E. Rzepa, *Organizacja i problematyka przygotowania do małżeństwa w diecezji lubelskiej (1945-1982)*, Lublin 1982 mps w Ar KUL, s. 183.

¹³ Por. W. Półtawska, *Czystość i odpowiedzialność w przygotowaniu do małżeństwa*, „Więź” 6(1967) nr 10, s. 101; B. Bijak, *Pouczenie duszpasterskie dla przygotowujących się do sakramentu małżeństwa*, Warszawa 1973, s. 14-15; K. Majdański, *Wspólnota życia i miłości*, Poznań 1979, s. 124-129.

¹⁴ Por. J. Wilk, *Rodzina pierwszym seminarium*, „Seminare” 1979, s. 97-100; Tenże, *Wychowanie religijne dziecka w wieku przedszkolnym*, W: *Dziecko*, red. W. Piwowarski, W. Zdanowicz, Warszawa 1983, s. 131-132.

¹⁵ J. Wilk, *Znaczenie pierwszych doświadczeń dla religijnego wychowania małego dziecka w rodzinie*, Lublin 1987, s. 102.

równieśnicze, środki masowego przekazu, organizacje społeczne, jak i szerzej rozumiane środowisko rówieśnicze. Oddziaływanie to niejednokrotnie utrudnia rodzicom realizację programu wychowawczego. Dlatego też rodzina — nawet jeśli stara się dobrze spełniać swoje zadania potrzebuje pomocy. Ważne jest tu dopełnienie naturalnych podstaw przez Słowo Boże głoszone na lekcjach religii, w kościele czy przy innych okazjach¹⁶. Szczególną szansą dla tego typu formacji, czy uzupełnienia jej braków daje tzw. idea kościoła domowego (Hauskirche). Człowiek zanim znacznie uczestniczy w zgromadzeniach liturgicznych musi najpierw mieć w rodzinie jako domowym kościele ukształtowane zasadnicze dyspozycje naturalne, które ułatwiłyby mu wejście do wspólnoty Ludu Bożego. Już sfera rodzinnych doświadczeń, zachowań, interakcji, obejmująca proste i ludzkie wyrazy wzajemnego szacunku, życzliwości, dobra, ofiary, ma głębokie powiązanie odniesienia do samej Służby Bożej. Ta forma liturgii rodzinnej powinna objąć przede wszystkim codzienną modlitwę rodzinną, obchody roku liturgicznego w rodzinie, uroczyste święcenia dni, mających związek z przyjęciem poszczególnych sakramentów w rodzinie, zwłaszcza Eucharystii i małżeństwa; zaznaczenia innych rodzinnych obchodów o typie okolicznościowym. Nade wszystko rodzina wyrabia i formuje te dyspozycje naturalne, od których zależy w przyszłości owocne lub nieowocne uczestnictwo w liturgii. Można zaliczyć tu takie sprawy jak: właściwe poczucie wspólnoty; otwarcie na sprawy Boże; postawa ofiary i służby; prawdziwy obraz Boga i oddanie Mu czci; wychowanie do modlitwy¹⁷.

Również od formacji rodzinnej zależne są postawy uczestnika liturgii. W grę wchodzi tu takie dyspozycje jak słuchacza Słowa Bożego, postaw wzajemnej życzliwości, szacunku, miłości i jedności, jak również wzajemnego darowania sobie win¹⁸.

Ksiądz Wojciech Danielski podkreśla, że owocne, świadome i pełne uczestnictwo wewnętrzne we mszy świętej powinno wyzwolić w człowieku takie dyspozycje, uformowane wcześniej w samej rodzinie, które można odnaleźć w liturgicznej strukturze mszy świętej. Są to postawy: gromadzenia się i otwartego słuchania podczas liturgii słowa; pojednania w czasie obrzędów wstępnych; miłości podczas przygotowania darów; wdzięczności za dobro, które otrzymujemy od Boga i ludzi; służby, ofiary, poświęcenia się dla innych; pogłębienia wzajemnej miłości i jedności czy też misyjnego posłania jako uczniów Chrystusa¹⁹. Dlatego też przez wzajemne dobro, życzliwość, szacunek i miłość oraz sprawowany w rodzinie kult liturgiczny ta podstawowa komórka społeczeństwa urzeczywistnia „domowe sanktuarium Kościoła”²⁰.

Pierwsza Instrukcja Episkopatu Polski mówi, że „już w katechizacji przedszkolnej przysposobienie do wczesnej komunii św. daje możliwość do wyrobienia u dziecka ducha pogody, skromności, poszanowania autorytetu rodziców, ofiarnej miłości do rodzeństwa i szczerzej przyjaźni z Bogiem”²¹. Powinno się już od najwcześniejszych lat na lekcjach religii czy przy różnych okazjach nawiązywać do problemów rodziny, przede wszystkim uczyć szacunku do drugiego człowieka, w tym także innego wyznania, wychowywać

¹⁶ Por. M. Braun Gałkowska, *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*, dz. cyt., s. 183-184; A. Wielowieyski, *Przed nami małżeństwo*, Kraków 1974, s. 142.

¹⁷ Por. J. Kopeć, *Liturgia źródłem formacji życia chrześcijańskiego według księdza Wojciecha Danielskiego*. W: *Człowiek Paschalny. Pożegnanie Księdza Wojciecha Danielskiego*. Dokumentacja, Carlsberg 1986, s. 156-157.

¹⁸ *Wie kann die Familie beitragen zur Liturgie der Kirche? Grundgedanken aus einem Arbeitskreis*. W: *Pastorale Liturgie*, Leipzig 1965, s. 170-176.

¹⁹ W. Danielski, *Uczestnictwo wiernych we Mszy Św. w świetle jej struktury liturgicznej*. w: *Wprowadzenie do liturgii*, Poznań 1967, s. 269-274.

²⁰ DA 11; Kopeć, *Liturgia źródłem życia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 159.

²¹ *Pierwsza Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa o przygotowaniu wiernych do sakramentu małżeństwa*, dz. cyt., nr 1; Por. *Wskazania Episkopatu Polski w sprawie realizacji motu proprio „matrimonia mixta” z 11 IV 1971*, „Miesięcznik Archidiecezji Poznańskiej” 1972, s. 56.

do miłości, do opowiedzianego rodzicielstwa. Wszystkie te cele stanowią szczególne zadanie w formacji człowieka²². Zwłaszcza duszpasterze winni mieć to na uwadze w swojej działalności pasterskiej. Powinni oni wspomagać rodziców w pracy wychowawczej przygotowującej do życia małżeńsko-rodzinnego. Należy ukazywać dzieciom i młodzieży ich miejsce i zadanie w rodzinie, ich obowiązki wobec rodziców i rodzeństwa. Przygotowanie do I komunii św. stanowi dobrą okazję do wszczęcia w dziecko niezbędnych wartości i cnót potrzebnych w przyszłym życiu małżeńskim i rodzinnym.

Ważnym etapem w przygotowaniu do sakramentalnego małżeństwa jest katechizacja dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Jest ona kontynuacją i pogłębieniem formacji w przygotowaniu do tego misterium, opierając wszystko o ducha modlitwy i ofiarnej miłości. Duże znaczenie może mieć tu wprowadzenie metod aktywizujących, a zwłaszcza udzielanie szczerych i prostych odpowiedzi na wątpliwości, które zrodzą się u małego dziecka, czy młodego pokolenia. prowadzący takie spotkanie powinien umożliwić młodzieży wymianę myśli a także dostarczyć im odpowiednich materiałów. Ważnym zadaniem w procesie tego etapu jest ukazanie młodzieży gruntownego przygotowania się do tych zadań przez urobienie charakteru, cenień wartości życia czystego, zachęcanie do pracy samowychowawczej i samokształceniowej²³.

Episkopat Polski mówi²⁴, że wspólna troska szkoły, instytucji wychowawczych oraz Kościoła nie zawsze są ze sobą zgodne, ponieważ opierają się na różnych założeniach. Rozwiązanie szkoły w sprawie przygotowania do małżeństwa wychodzą z zasady z przesłanek antropologicznych. Zaakcentowane jest w nich w znacznej mierze wychowanie do służby społecznej. Rozwiązania natomiast Kościoła w tej mierze, to przede wszystkim rozwój osobowościowy, wychowanie do Służby Bogu, realizacja powołania małżeńskiego²⁵. Dlatego więc duszpasterze w tym dalszym przygotowaniu do małżeństwa winni zwrócić uwagę na te elementy, które w wychowaniu i przygotowaniu do życia w rodzinie często odbiegają od katolickiego poglądu na życie małżeńskie. Skuteczna realizacja programu dalszego przygotowania dzieci i młodzieży wymaga ciągłego prowadzenia pracy formacyjnej z rodzicami, wprowadzania ich w tematykę spotkań katechetycznych. Ta współpraca wychowawcy, rodziców, młodzieży i dzieci nie może być traktowana jako jednorazowe spotkanie, ale powinna być systematyczna, stała i prowadzona konsekwentnie²⁶.

Po omówieniu normatywnych zasad na temat dalszego przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie w świetle refleksji posoborowej, zasad liturgii i wskazań Kościoła w Polsce należy przejść do przeanalizowania wypowiedzi badanych małżonków z terenu

²² Por. B. Mokrzycki, *Pastoralne aspekty „FC”*, W: *Wychowanie do miłości*, dz. cyt., s. 125-126; J. Tarnowski, *Człowieczeństwo, dialog, komunika*. W: *Wychowanie do miłości*, dz. cyt., s. 135; Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży w Edynburgu 31 V 1982*, „L'Osservatore Romano” 3(1982) nr 6, s. 15.

²³ Por. E. Rzepa, *Organizacja i problematyka przygotowania do małżeństwa*, dz. cyt., s. 21-24; *Przygotowanie młodzieży do życia rodzinnego. Referat wygłoszony na zjeździe Referentów Duszpasterskich Kurii Biskupich w Polsce*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 24(1949) nr 3, s. 306; *Nauki dla młodzieży*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie”, 39(1964) nr 1-7, s. 86; W. Pólitawska, *Przygotowanie do małżeństwa*. W: *Miłość, małżeństwo, rodzina*, red. F. Adamski, Kraków 1978, s. 21-22; Jan Paweł II, *Homilia podczas Mszy Św. dla młodzieży 14 maja w Lizbonie. Park Edwarda VII*, *L'Osservatore Romano* 3(1982) nr 5, s. 13.

²⁴ Por. *Komunikat Episkopatu o wychowaniu do życia w rodzinie*. W: *Listy Pasterskie Episkopatu Polski*, dz. cyt., s. 373.

²⁵ H. Filipczuk, *Każde dziecko jest inne*, Warszawa 1960; K. Kotłowski, *Problemy wychowania w rodzinie*, Warszawa 1966; R. Wroczyński, *Wprowadzenie do pedagogiki społecznej*, Warszawa 1968.

²⁶ Por. *Komunikat Episkopatu Polski o wychowaniu do życia w rodzinie*, dz. cyt., s. 373.

diecezji Drohiczyńskiej na ten temat. Przebadano 268 małżonków. Badaniami objęte zostały osoby żyjące w sakramentalnym związku małżeńskim od jednego roku do ośmiu lat. Na 268 respondentów było 116 małżeństw i 36 osób, reprezentujących tylko jedną ze stron małżeństwa. Były to związki małżeńskie posiadające dzieci w wieku od 1 roku do 5 lat. Wykształcenie badanych bardzo zróżnicowane: podstawowe 17,5%, zawodowe — 27,6%, średnie — 40,3%, wyższe — 14,6%. Z grupy badanych średnio 29,1% zadeklarowało się jako głęboko wierzący, 70,5% wierzący, 0,4% niezdecydowana, ale przywiązana do tradycji religijnej.

Dobrani losowo respondenci pochodzili z następujących parafii: cztery ośrodki miejskie (Matki Bożej z Góry Karmel w Bielsku Podlaskim, Brańsku, Hajnówce i Siemiatyczach) oraz trzy parafie typowo wiejskie (Domanowo, Ostrożany, Pobikry).

Należy zaznaczyć, że badania te były przeprowadzone przed dniem 25 III 1992 r., czyli przed nowym podziałem administracyjnym diecezji w Polsce.

Problem nasz sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, jak sami małżonkowie w świetle własnych doświadczeń widzą i oceniają dalsze przygotowanie do życia w małżeństwie. Kolejny problem sprowadza się do ustalenia czy dalsze przygotowanie do życia rodzinnego jest realizowane zgodnie ze wskazaniem Kościoła i zamierzeniem odnowionych zasad liturgicznych.

Tab. 1 Poglądy ankietowanych na temat czasu i miejsca dalszego przygotowania z uwzględnieniem problematyki małżeńskiej w wychowaniu dzieci i młodzieży

Czas i miejsce dalszego przygotowania	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
W kręgu rodziny od najmłodszych lat	74	56,5	99	72,3	173	64,5
w ostatnich latach szkoły podstawowej	36	27,5	59	43,1	95	35,4
w szkole średniej	56	42,7	41	29,9	97	36,2
na kursach przygotowania do małżeństwa	64	48,5	35	25,5	99	36,9
dzieci same je poznają z praktyki	57	43,5	25	18,2	82	30,6

Badani mieli możliwość zadeklarowania kilku stanowisk i stąd odpowiedzi ich nie sumuje się w grupy danych wzajemnie się wykluczających.

Większość ankietowanych małżeństw, tj. 64,5% uświadamia sobie, jak ważne i wielkie znaczenie w wychowaniu dalszym do małżeństwa odgrywają rodzice. Jak okazuje się z powyższej tabeli ostrzej problem ten widzą kobiety (72,3%) od mężczyzn (56,5%). Zastanawiający natomiast jest fakt, że aż 71,3% małżonków sądzi, że dalsze przygotowanie małżeństwa winno być zrealizowane „w ostatnich latach szkoły podstawowej”, bądź też „w szkole średniej”. również znacząca grupa respondentów 48,5% mężczyzn i 25,5% kobiet twierdzi, że dalsze przygotowanie do życia w małżeństwie winno zaczynać się

dopiero „na kursach przygotowania do małżeństwa”, mieszając tym samym etap ten z przygotowaniem bliższym.

Należy stwierdzić, że aż 30,6% badanych nie uświadamia sobie dogłębnie problemu i dlatego czas i miejsce uwzględnienia problematyki małżeńskiej i rodzinnej w wychowaniu dzieci i młodzieży kładzie na „same dzieci, które poznają ją z praktyki”. W takim podejściu do sprawy należy z góry wątpić, czy młodzież będzie odpowiednio i gruntownie przygotowana do sakramentu małżeństwa.

Tab. 2 Problematyka małżeństwa i rodziny akcentowana w wychowaniu dzieci i młodzieży przez młode małżeństwa

Problematyka małż. i rodziny akcentowana w wychowaniu dzieci i młodzieży	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
wychowanie do czystości i odpowiedzialności	125	95,4	110	80,3	235	87,7
wychowanie do ofiarnej miłości	110	84,0	98	71,5	208	77,6
wychowanie do szacunku człowieka i jego godności	82	62,6	111	81,1	193	72,0
ukazywanie życia rodzinnego jako powołania	39	29,8	64	64,7	103	38,4
kształtowanie postaw altruizmu, szacunku i życzliwości dla drugiej płci	34	25,9	35	25,5	69	25,7
ukazywanie pozytywnych przykładów życia małżeńskiego i rodzinnego	45	34,3	39	28,5	84	31,3

Respondenci wybierali po kilka zagadnień i dlatego nie jest dla nas ważne sumowanie danych lecz ich kategoriowanie według skali ocen badanych.

Choć wszystkie z wyżej wymienionych zagadnień są ważne i należy zwracać na nie uwagę w wychowaniu dzieci i młodzieży do małżeństwa, to jednak, jak wskazuje nam tabela, zdecydowana większość badanych małżonków bo aż 87,7% wysuwa na pierwsze miejsce, „wychowanie do czystości i odpowiedzialności”. Być może jest to związane z tym, iż czystość wśród młodzieży jest niedoceniana, a często nawet i ośmieszana jako wartość tradycyjna. Bardziej racjonalna ocena takiego wyboru łączy się z akcentem na to zagadnienie w dalszym i bliższym przygotowaniu do małżeństwa. I aczkolwiek małżonkowie podkreślają, że od tego zagadnienia są zależne pozostałe i w dużej mierze od wychowania do czystości zależy trwałość małżeństwa. Dlatego respondenci mocno zaakcentowali to zagadnienie, ponieważ według nich jest to fundament przyszłego

szczęścia małżeńskiego. Należy także zauważyć na prawie zgodne oceny mężczyzn 94,5% jak i kobiet — 87,7%.

Na drugim miejscu wysuwa się problem „wychowania do ofiarnej miłości”. Jest to sprawa, którą wyakcentowały dokumenty Kościoła²⁷. Aż 77,6% ankietowanych twierdzi, że zagadnienie to winno być podkreślane w dalszym przygotowaniu do małżeństwa jako zwrócić uwagę na trwałość samej wspólnoty rodzinnej.

Tylko 25,7% ogółu badanych uważa, że zagadnienie „kształtowania postaw altruizmu, szacunku i życzliwości dla drugiej płci” winno być szczególnie podkreślane w dalszym przygotowaniu do życia małżeńskiego. Choć z punktu widzenia samego dobra małżonków jest to zagadnienie bardzo ważne. Być może sami respondenci nie są w stanie określić jaki powinien być model tych relacji. Stąd relatywnie niska rola tego wektora w życiu wspólnoty małżeńskiej.

31,3% respondentów jest zdania by w wychowaniu do życia rodzinnego „ukazywać pozytywne przykłady życia małżeńskiego i rodzinnego”. Powyższe zagadnienia należy ocenić jako interesujące i godne głębszego znaczenia w formowaniu poglądów młodzieży na temat życia małżeńskiego. Należałoby zastanowić się, czy skala motywów przez badane młode małżeństwa w mniejszym stopniu wydaje się, że odnosi się do modelu idealnego, który powinien być ukazany w katechezie przedmałżeńskiej, a stanowi bardziej ocenę własnego związku.

Tab. 3 Opinia badanych, na pytanie, czy we współczesnej rodzinie ukazuje się właściwie model życia małżeńskiego

Opinia badanych	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
tak	64	58,8	50	36,5	114	42,5
nie	30	22,9	32	23,4	62	23,1
nie umiem powiedzieć	37	28,3	55	40,1	92	34,4
Razem	132	100,0	137	100,0	268	100,0

Przeciętnie 42,5% badanych małżonków wyraziło pogląd, że współczesna rodzina ukazuje właściwie model życia małżeńskiego i tym samym więc ta grupa respondentów zadeklarowała przekonanie, że współczesna rodzina ukazuje prawidłowy wzorzec rodziny, a także wyrabia u swych dzieci umiejętność dojrzałego patrzenia na małżeństwo. Czy z deklaracji tych należy wysnuć wniosek, że w tych rodzinach jest prawidłowo ukazywany model małżeństwa? Wydaje się, że opinia taka byłaby jednostronna. Biorąc pod uwagę niewielki staż małżeński respondentów należy przypuszczać, że w stanowisku swoim ujawnili oni akceptację rodziny z której wywodzą się, lub dali wyraz, iż ich dotychczasowe małżeństwo rokuje nadzieję, że będzie ono właściwie ukazywało wzorzec rodziny wobec swoich, jeszcze małych dzieci.

²⁷ Por. KDK 49; HV 12; *Obrzędy Sakramentu Małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1974, nr 4.

Bardziej krytyczne stanowisko wyraziło 23,1% ankietowanych. Są oni zdania, że współczesna rodzina w sposób niewłaściwy ukazuje wzór życia rodzinnego. Należy przypuszczać, że w tych rodzinach (ok. 30 rodzin) nie było prawidłowego wychowania do małżeństwa. Taką interpretację danych zdaje się potwierdzać ostrożna postawa 34,4% badanych, którzy nie potrafili odpowiedzieć na to pytanie.

Tab. 4 Przygotowanie do małżeństwa w szkole

Opinia badanych	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
poprawne	22	16,8	25	18,2	47	17,5
niepoprawne	62	47,3	60	43,8	122	45,5
nie mam zdania w tej mierze	47	35,9	52	38,0	99	37,0
Razem	131	100,0	137	100,0	268	100,0

Jak wskazują dane uznanie przygotowania do małżeństwa w szkole za właściwe stanowi opinie prawie takiej samej grupy mężczyzn jak i kobiet. Podpisało się pod tym 16,8% ankietowanych mężczyzn oraz 18,2% kobiet. Być może, że stanowisko to wynika z braku pełnej świadomości na jakich ideach oparte jest wychowanie do małżeństwa w szkole.

Bardzo znaczący jest pogląd 45,5% ankietowanych, którzy twierdzą, że przygotowanie w szkole jest „niepoprawne”. Jak zaznaczyli przy tym małżonkowie, szkoła ukazuje nieprawidłowy, a często „daleki od kościelnego model życia małżeńskiego i rodzinnego”.

Tab. 5 Kościelne formy wychowania do małżeństwa

Opinia respondentów	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
jest poprawne i wszechstronne	72	55,0	80	58,4	152	56,7
jest werbalne i moralizatorskie	28	21,3	25	18,2	53	19,8
niepoprawne i niewyczerpujące	13	9,9	9	6,6	22	8,3
nie mam zdania w tej mierze	18	13,8	14	10,2	32	11,9
brak danych	—	—	9	6,6	9	3,3
Razem	131	100,0	137	100,0	268	100,0

Ponad połowa badanych bo 56,7% małżeństw uważa, że kościelne formy wychowania do małżeństwa są „poprawne i wszechstronne”. Za tą wysoką skalą aprobaty kryje się zapewne akceptacja Kościoła jako znanego autorytetu duchowego. Bardzo ostrożne interpretowanie tej pozytywnej oceny zalecają pozostałe dane. 28,1% ankietowanych jest zdania, że kościelna formacja wychowania do małżeństwa jest „niepoprawna”. Są to

odpowiedzi pochodzące w większości od małżeństw mieszanych, gdzie jedna ze stron jest akatolicka. W grupie tego stanowiska 19,8% uważa, że jest to wychowanie tylko „weralne i moralizatorskie”, natomiast 8,3% wprost mówi, że jest „niepoprawne i niewyczerpujące”. Wydaje się, że źródło tej ostatniej opinii wynika także z przeżywanych dzisiaj kryzysów samej instytucji małżeńskiej. Niemniej krytyczne dane powyższe są też sygnałem dla Kościoła w Polsce, by problematykę wychowania i małżeństwa nie traktował w wymiarze deklaracji, lecz ciągle wypracowywał pragmatyczny model formacji wspólnoty domowej, wychodząc naprzeciw potrzebom tej najbardziej podstawowej komórki życia społecznego.

Reasumując zgromadzone tu dane można stwierdzić, że dalsze wychowanie do małżeństwa w Diecezji Drohiczyńskiej jest rozumiane przez większość małżonków w sposób właściwy i zgodny ze wskazaniami Kościoła. Ankieta wykazała, że istotną rolę w formowaniu poglądów młodzieży zajmują rodzice oraz kazania. Są to ważne wskazania dla duszpasterzy. Dlatego też winni oni zainteresować się katechezą przedmałżeńską, a w swoich homiliach czy też różnych nadarzających się okolicznościach nawiązywać do problemów rodziny, ukazywać małżeństwo jako powołanie, by w ten sposób młodzi ludzie wyrabiali sobie prawidłowy wzorzec tej instytucji społecznej. Stąd w duszpasterstwie należy podawać nie tylko wiedzę o małżeństwie, ale także kłaść nacisk na wyrabianie cnót wiążących się ściśle z życiem rodzinnym, akcentować zagadnienie wychowania do czystości i odpowiedzialności, jak też ofiarnej miłości. Jest to zadanie stojące przed duszpasterstwem młodych małżeństw, ale przede wszystkim wielki cel formacji małych grup w rodzinach, np. Oaza Rodzin.

Należy szukać tu także nowych form oraz wypracowywać nowe metody w wychowaniu dzieci i młodzieży do życia małżeńskiego. Ma to być przede wszystkim forma dialogu, wzajemnego poszanowania, kultury i życzliwości²⁸. To dalsze wychowanie do małżeństwa ma być długofalowe i systematyczne. Winno być ono oparte o nieustanną współpracę rodziców, wychowawców i Kościoła. Samej zaś młodzieży winno się jasno ukazać z jakich przesłanek w przygotowaniu do małżeństwa wychodzi szkoła, a z jakich Kościół.

II. PRZYGOTOWANIE BLIŻSZE

Przygotowanie bliższe do małżeństwa jest kontynuacją i pogłębieniem wiedzy o małżeństwie, zdobytej na lekcjach religii²⁹. To działanie formacyjne do małżeństwa rozpoczyna się od początku okresu narzeczeńskiego³⁰. Ten etap przygotowania Episkopat Polski nazywa katechizacją przedmałżeńską (por. II Instrukcja 5)³¹. Obejmuje ona młodzież po 17 roku życia (por. II Instrukcja 5). Głównym programem tej katechizacji jest urobienie u młodzieży chrześcijańskiego poglądu na sprawy małżeństwa i rodziny. Zadaniem tego rodzaju przygotowania jest oddziaływanie formacyjne, a nie tylko przekaz wiedzy na temat małżeństwa i rodziny³². Ta katecheza winna zawierać takie elementy jak: pogłębienie wiary, wprowadzenie w praktyki religijne, ugruntowanie zasad etycznych opartych na cnotach, utrwalenie więzi z Kościołem. W przygotowaniu bliższym do małżeństwa ważne miejsce zajmuje dialog³³.

²⁸ Por. M. Braun-Gałkowska, *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*, dz. cyt., s. 190-191.

²⁹ Por. E. Rzepa, *Organizacja i problematyka przygotowania do małżeństwa*, dz. cyt., s. 25.

³⁰ Por. Wł. Szafranski, *Szczęście w małżeństwie i rodzinie*, Włocławek 1980, s. 72.

³¹ Por. W. Schenk, *Zarys nauki przedślubnej*, art. cyt., s. 124-125.

³² Por. E. Rzepa, *Organizacja i problematyka przygotowania do małżeństwa*, dz. cyt., s. 25-28.

³³ Por. L. Cuipe, *Miłość trzeba budować: refleksje o życiu we dwoje: dla narzeczonych i młodych małżeństw*, tłum. W. Dorobiało, Łódź 1982, s. 5-6.

Wskazania Kościoła w Polsce wymieniają trzy szczegółowe zadania stojące przed katechizacją przedmażeńską³⁴. Pierwszym problemem jest pogłębienie chrześcijańskiej nauki o małżeństwie i życiu w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem szerzonych obecnie teorii i poglądów. Następnie należy przysposobić młodzież do społecznego życia we wspólnocie rodzinnej i współdziałania z łaską w kształtowaniu cnót religijno-moralnych. Trzecie zadanie, to wprowadzenie w głębsze życie kultyczne, tj. we wspólną modlitwę i życie sakramentalne.

Katechizacja przedmańska ma pomóc uczestnikom w wyborze stanu i w podjęciu samej dojrzałej decyzji życiowej. Przygotowanie bliższe do małżeństwa wymaga pogłębienia chrześcijańskiej nauki o samym małżeństwie i rodzinie. Należy ukazywać młodzieży najnowszą naukę Kościoła w tej sprawie, nie pomijając przy tym wyników antropologii o małżeństwie i rodzinie. Ważną rolę na tym etapie przygotowania odgrywa pogłębienie u dorastającej młodzieży świadomości religijnej. Wiara, która leży u podstaw zawarcia sakramentu małżeństwa, wymaga odpowiedzialnego i świadomego podejścia do zagadnienia nierozzerwalności małżeństwa oraz głębszego i dojrzałego spojrzenia na istotę, cel i zadania małżeństwa. Przygotowanie bliższe przebiega w sposób z góry zaplanowany. Winno ono objąć różne ważne zagadnienia z życia małżeńskiego i rodzinnego, np. o miłości, wierności, celach i zadaniach małżeństwa. Mogą one być przedmiotem kursów przedmażeńskich. Problemów tych jest dużo. Do najważniejszych zaś należy ukazywanie małżeństwa jako powołania i przekazywanie wezwania — dobrej nowiny życia rodzinnego. Powinno ukazywać się piękno życia małżeńskiego oraz samej miłości wyłącznej i dojrzałej, a także odpowiedzialności i szacunku dla każdego poczętego życia. Nie powinien to być tylko zbiór zakazów, grózb i nakazów lub kar, lecz program pozytywny przedłożony do wyboru i akceptacji, a wówczas bowiem problem zła oraz grzechu ukazuje się sam w sobie jako przeciwieństwo tego, do czego człowiek został powołany³⁵.

Ważnym problemem w przygotowaniu bliższym do małżeństwa jest uczenie komunikacji interpersonalnej i dialogu. Chodzi tu przede wszystkim o umiejętność porozumienia się między ludźmi połączoną z szacunkiem dla drugiej osoby. Zaburzenia i brak dialogu są podstawą wielu konfliktów małżeńskich³⁶. Warunkiem dobrego dialogu będzie zawsze zaufanie. Nie można go mieć do człowieka, który potrafi wykorzystać słabość drugiej osoby. Można jedynie ufać człowiekowi nastawionemu na współpracę³⁷.

Kolejnym problemem, o którym należy pamiętać w bliższym przygotowaniu do małżeństwa jest fakt, że nie wszyscy, którzy uczestniczą w kursach przedmażeńskich czy katechizacji zakładają rodzinę. Zdarza się, że pragnąc podkreślić godność rodziny i odpowiedzialnego rodzicielstwa, przedstawia się je w sposób jakby tylko fizyczne macierzyństwo i ojcostwo było jedyną drogą do pełnej realizacji małżeńskiego powołania. Należy pamiętać, że nie wszyscy realizują swoje powołanie życiowe w rodzinie. Są tacy, którzy wybierają stan kapłański czy zakonny, inni realizują swoje plany, świadomie nie wchodząc w związek małżeństwa, a są przecież i tacy, którzy zostają samotni z różnych przyczyn życiowych.

Jeszcze inną ważną sprawą w przygotowaniu bliższym do małżeństwa jest zwrócenie uwagi na wskazanie dotyczące przygotowania do małżeństwa o różnej przynależności kościelnej. Jest to problem, który w szczególnie sposób dotyczy badanej diecezji, gdzie 47,4% stanowią prawosławni, a 0,3% przedstawiciele innych wyznań. W naszej diecezji

³⁴ Por. E. Sztafrowski, *Chrześcijańskie małżeństwo*, Warszawa 1985, s. 32-33.

³⁵ Por. M. Braun-Gałkowska, *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*, dz. cyt., s. 184-186.

³⁶ Por. tamże, s. 186.

³⁷ Por. Jan Paweł II, *Pawłowy opis ludzkiego ciała*, W: *Jan Paweł II o małżeństwie i rodzinie*, Warszawa 1983, s. 344-347; Tenże, *Spotkanie z młodzieżą*, Monza 21 V 1983, „L'Osservatore Romano” 4(1983) nr 5-6, s. 14-15.

zagadnienia ekumeniczne są zawsze aktualne i to na co dzień w życiu sąsiedzkim, w zakładach pracy, czy nawet w życiu rodzinnym, gdy córka czy syn zakłada rodzinę i zawiera związek małżeński z osobą prawosławną w kościele katolickim, lub czasem w cerkwi. Episkopat Polski (por. III Instrukcja 1) mówi, że na wszystkich szczeblach katechizacji powinno się pouczać o tym, że katolicy winni zawierać małżeństwa z wyznawcami własnego Kościoła. Na kursach przedmałżeńskich czy dniach skupienia dla narzeczonych powinno się więc mocno akcentować, że jednolitość wyznania służy dobru wiary, trwałości, jedności i godności samego małżeństwa oraz samemu religijnemu wychowaniu dzieci i młodzieży. Duszpasterstwo małżeństw o różnej przynależności kościelnej winno być prowadzone w duchu ekumenicznym, z zaznaczeniem tego co łączy, a dalekie jednak od polemiki lub deprecjonowania drugiej formy chrześcijańskiej. Z drugiej strony powinno unikać się sztucznego zacierania różnic (por. III Instrukcja 3). Duszpasterze, jak mówią dokumenty Kościoła winni poznać zasady wiary katolickiej oraz obowiązujące ją przepisy prawne i liturgiczne (por. III Instrukcja 3). Należy pamiętać o tym, że wszystkie poczynania duszpasterskie winny mieć przede wszystkim na uwadze dobro wiary, małżeństwa i rodziny. Na kursach przedmałżeńskich, gdzie więc uczestnikami są także prawosławni powinno nawiązywać się do znanej im sakramentalnej jedności chrześcijańskiego małżeństwa.

W przygotowaniu bliższym do małżeństwa winno się w różnym zakresie i formacji przekazywać wiedzę z dziedziny fizjologii oraz dotyczące tej problematyki wyniki psychologii, jak i innych nauk antropologicznych³⁸. Pomocne w tej mierze mogą okazać się zarówno formy nauczania Kościoła jak, enc. Pawła VI „*Humanae vitae*”, Jana Pawła II enc. „*Familiaris Consortio*”, Kongregacji Doktryny Wiary „*Donum vitae*” lub Instrukcje Episkopatu Polski, a także fachowe omówienie tych dokumentów czy klasyczne dzieła teologiczno-moralne, filozoficzne, etyczne czy psychologiczne³⁹.

Wskazania Kościoła w Polsce dotyczące przygotowania do małżeństwa przypominają, by katecheza przedmałżeńska była organizowana w każdej parafii — w parafii mającej trzy tysiące wiernych co roku, a w mniejszych co dwa lata. Dokumenty te podkreślają, by dobierać odpowiedni personel do przeprowadzania tej katechizacji⁴⁰.

Przygotowanie bliższe do małżeństwa dotyczy młodzieży po 17 roku życia, zarówno studiującej, jak i pracującej. Kurs ten ma trwać przez cały rok. Zaś tam, gdzie wprowadzono regularną katechizację młodzieży pozaszkolnej, przygotowanie to może, a nawet powinno być włączone w plan tej katechizacji. Także wszystkie ośrodki akademickie mają obowiązek zorganizowania rocznego studium przedmałżeńskiego. Katechizacja przedmałżeńska dotyczy całej młodzieży po ukończeniu 17 roku życia, niezależnie od tego, czy ktoś z nich planuje w przyszłości małżeństwo czy też nie. Młodzież, która w pełni ukończyła katechizację szkoły średniej, może być zwolniona z tego typu przygotowania do małżeństwa. Należy jednak zachęcać tę młodzież, by włączyła się do katolickich grup różnego rodzaju formacji chrześcijańskiej (por. II

³⁸ Por. M. Braun-Gałkowska, *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*, dz. cyt., s. 187.

³⁹ Zob. K. Wojtyła, *Problem małżeństw mieszanych na Synodzie Biskupów*, AK 60(1968), t. 71, s. 187-190; *Wprowadzenie do encykliki „Humanae vitae”*, W: *Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi 1969* nr 1-4, s. 1-70; K. Majdański, *Teologia małżeństwa i rodziny w nauce Vaticanum II*, AK 62(1970), t. 75, s. 3-16; F. Macharski, *Troska Kościoła o rodzinę*, AK 62(1970) t. 75, s. 55-63; P. Pełka, *Forma prawna zawarcia małżeństw mieszanych*, RTK 22(1971) z. 5, s. 5-19; E. Sujak, *Kontakt psychiczny w małżeństwie*, Katowice 1971; J. Rybczyk, *Problem małżeństw mieszanych na I Synodzie Biskupów 1971*, ZN KUL 14(1971), nr 1, s. 3-6; J. Bajda, *Teologia Synodu na temat rodziny chrześcijańskiej*, AK 72(1981), t. 84, s. 11-29; Jan Paweł II, *Mężczyznę i kobietą stworzył ich*, Lublin 1981; B. Mierzwiński, *Ewangelizacja w rodzinie w świetle „Familiaris Consortio”*, ChwS 14(1982), nr 8, s. 16-29.

⁴⁰ M. Pagiewski, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, ŻM 26(1976) nr 12, s. 27.

Instrukcja 6). Dokumenty Episkopatu Polski odnośnie do bliższego przygotowania do małżeństwa przewidują i taki fakt, że część młodzieży z różnych powodów, np. praca, szkoła, wojsko, bądź też zwykłego zaniedbania nie weźmie udziału w rocznej katechizacji przedmałżeńskiej. Praktycznie brak tego przygotowania ujawni się w chwili zgłoszenia się narzeczonych w kancelarii parafialnej, celem zawarcia sakramentalnego małżeństwa. Dla tej grupy młodzieży należy urządzić skróconą katechizację przedmałżeńską. W formie co najmniej 10 wykładów⁴¹. Tego typu katechizacja powinna być urządzona przynajmniej w ośrodkach dekanalnych i rejonowych (por. II Instrukcja 8). Jeśli zaś chodzi o sposób i formę przeprowadzenia katechizacji przedmałżeńskiej, to należy ją przemyśleć oraz dostosować do miejscowych warunków i okoliczności. Główne zadanie w tym zakresie przypada miejscowemu duszpasterzowi. Świeccy w miarę możliwości winni być czynnie zaangażowani do współdziałania w tej katechizacji⁴².

Z powyższym problemem wiąże się zagadnienie, by zorganizowano ciągle doksztalcanie prelegentów. Katolicy świeccy dobrze prowadzący te konferencje nie tylko przekazują fachową wiedzę, ale także realizują swoją misję ewangelizacyjną wobec świata oraz są świadkami wiary i w ten sposób wywierają pozytywny wpływ na słuchaczy (por. II Instrukcja 9).

Zakończenie samej katechizacji przedmałżeńskiej winno być połączone wraz ze Mszą św., wspólną Komunią świętą wszystkich uczestników i z wręczeniem świadectw. Duszpasterze mają obowiązek prowadzenia w kancelarii parafialnej osobnej księgi z wykazem wydanych świadectw ukończenia katechizacji przedmałżeńskiej, aby w wypadku zagubienia tego dokumentu można było z powrotem odtworzyć (por. II Instrukcja 10).

W oparciu o wytyczne zawarte w Dokumentach Kościoła w Polsce odnośnie do bliższego przygotowania do małżeństwa organizowane są w Diecezji Drohiczyńskiej kursy przedmałżeńskie. W ramach ogólnych wytycznych każda diecezja na swój sposób przeprowadza tego typu formacje. Kurs obejmuje 30 godzin wykładowych o określonej ściśle tematyce dotyczącej małżeństwa i rodziny. Połączony jest z reguły z udziałem uczestników w liturgii mszalnej. Przed zakończeniem kursu jego uczestnicy poddawani są egzaminowi. Czy praktykowany w diecezji z dużą starannością i nakładem sił sposób bliższego przygotowania do małżeństwa domaga się pewnej weryfikacji? W oparciu o wypowiedzi młodych małżeństw, o badania empiryczne na ten temat postaramy się odpowiedzieć na pytanie w jakim stopniu ta metoda formacji jest akcentowana przez byłych uczestników kursów przedmałżeńskich? Na gruncie przeprowadzonych tu badań spodziewamy się uzyskać zarówno pozytywne oceny tej formy duszpasterstwa specjalnego wśród młodzieży, jak również mamy nadzieję uzyskać propozycje od strony młodych małżeństw co do udoskonalenia tej postawy formacji chrześcijańskiej.

⁴¹ Por. H. Pa g i e w s k i, *Przygotowanie do sakramentu małżeństwa*, art. cyt., s. 27; T. P i e t r z y k, *Katechumenat przedmałżeński w świetle uchwał I Synodu Diecezji Katowickiej*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, 15(1982), s. 23-30; Autor mówiąc o metodzie takiego katechumenatu przedmałżeńskiego podkreśla metodę podającą. Choć jest ona ekonomiczna, to z drugiej strony posiada zasadniczy mankament: w niewielkim stopniu angażuje ucznia i rzadko ma wpływ na kształtowanie postaw. Dlatego metody aktywizujące są przydatniejsze w tego typu formacji przedmałżeńskiej; J. K o z i e l e c k i, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1976, s. 204; J. P a w l i c z e k, *Postulaty młodzieży dotyczące spotkań katechetycznych*, „Katecheta”, 20(1976), s. 153-160.

⁴² Por. *Pierwsza Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 3; J. B u x a k o w s k i, *Cykl dziesięciu katechez przedmałżeńskich*, Pelpin 1973, s. 6-7; E. S z t a f r o w s k i, *Chrześcijańskie małżeństwo*, dz. cyt., s. 34.

Tab. 6 Stanowisko badanych odnośnie struktury i tematyki kursów przedmażeńskich

Problematyka	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
omówienie sensu życia we dwoje w świetle wskazań Kościoła i osiągnięć nauk antropologicznych	84	64,1	76	55,5	160	59,7
rozmowa z lekarzem, pedagogiem i psychologiem	71	54,2	78	56,9	149	55,6
spotkania z innymi młodymi małżeństwami	58	42,3	57	41,6	115	42,9
kurs powinien być prowadzony przez zaangażowanych ludzi świeckich	29	21,2	33	24,1	62	23,1
rozmowa z ludźmi doświadczonymi z zastosowaniem pomocy audiowizualnych	28	21,4	30	21,9	58	21,6
stworzenie formacyjnej grupy przygotowującej się do małżeństwa	17	13,0	28	20,4	45	16,8
głębsze poznanie wiary i Bożych Przykazań	—	—	1	0,7	1	0,4

Młodzi małżonkowie wymieniali po kilka problemów i dlatego nie sumuje się łącznie procentów.

Jak widać z tabeli, aż 59,7% ankietowanych sądzi, że zagadnienie „omówienia sensu życia we dwoje w świetle wskazań Kościoła i osiągnięć nauk antropologicznych” powinno w pierwszej kolejności należeć do struktury i tematyki kursów przedmażeńskich. Niektórzy z respondentów podkreślali przy tym, że to rzecz niezmiernie ważna, by na małżeństwo spojrzeć pod różnym kątem i ocenić je w świetle wielu nauk mówiących o człowieku. Ta wypowiedź wydaje się bardzo symptomatyczna dla sytuacji młodych ludzi, którzy od strony Kościoła i samego duszpasterstwa spodziewają się pomocy w rozeznaniu chrześcijańskiego poglądu na temat życia małżeńskiego i rodzinnego. Jest to pozytywny znak zapotrzebowania i sensu formacji określanej trudną sytuacją młodych ludzi w naszym kraju, którzy w zetknięciu z areligijną formą propagandy światopoglądu laickiego w środkach audiowizualnych i prasie młodzieżowej szukają stabilnego fundamentu dla swojego życia małżeńskiego.

Na drugim miejscu (55,6%) badani postulują by na spotkaniach przedmażeńskich było poświęcone więcej miejsca i czasu „rozmowom z lekarzem, pedagogiem, psychologiem”. Jak twierdzą sami respondenci pozwoliliby to we właściwym świetle ocenić wiele spraw pożycia małżeńskiego. Wydaje się, że jest to bardzo słuszne spostrzeżenie i zarazem postulat skierowany do odpowiedzialnych za kursy przedmażeńskie, by tego typu spotkania miały miejsce i bliższy związek z życiem małżeńskim i rodzinnym. Godnym podkreślenia jest to, że rangę tego postulatu wskazują również liczni psycholodzy, pedagodzy i lekarze.

Interesujący jest także fakt, iż 42,9% badanych twierdzi, że na kursach takich powinny być spotkania z innymi młodymi małżeństwami. Byłaby to okazja do wymiany zdań, spostrzeżeń i wspólnego rozwiązywania wielu problemów i niewiadomych. W szczególności sposób podkreślają to małżeństwa pochodzące z Ruchu Światło-Życie i należące do tzw. Oazy Rodzin.

Ważne odczucie i propozycje ujawnia 23,1% badanych, którzy stwierdzają, że do struktury bliższego przygotowania do małżeństwa powinno być zaangażowanych jak najwięcej ludzi świeckich, odpowiednio do tego przygotowanych. Jest to problem ciągle aktualny i otwarty. Wymaga to przemyśleń i nowych rozwiązań w dotychczasowym modelu formacji.

Tab. 7 Cele przygotowania

Cele przygotowania do małżeństwa	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
pogłębienie chrześcijańskiej nauki o małżeństwie i rodzinie z uwzględnieniem szerzonych dzisiaj teorii i poglądów	102	77,9	100	72,9	202	75,4
wprowadzenie w głębsze życie religijne	72	55,0	60	43,8	132	49,2
przysposobienie do społecznego życia w grupie do współodpowiedzialności i współpracy	39	29,8	70	51,1	109	40,7
omówienie zasad etyki seksualnej	45	34,3	36	26,3	81	30,2
Inne (lecz nie podano jakie)	—	—	8	5,8	8	2,9
brak danych	4	3,1	—	—	4	1,5

Ankietowani, choć mieli zaznaczyć po dwa cele, to byli tacy, którzy wybrali po 1 lub 3 i dlatego nie sumuje się procentów.

Badane małżeństwa w ogromnej większości rozumieją, jaki jest cel przygotowania do sakramentu małżeństwa. I tak 75,4% badanej grupy widzi ten cel w „pogłębianiu chrześcijańskiej nauki o małżeństwie i rodzinie z uwzględnieniem szerzonych dzisiaj teorii i poglądów”. Podczas, gdy 49,2% precyzuje to zadanie bardziej ogólnie w postaci bardziej świadomej inicjacji w życie chrześcijańskie. Ponadto 40,7% badanej populacji cel ten dalej precyzuje jako „przysposobienie do społecznego życia w grupie, do współodpowiedzialności i współpracy”. Należy to ocenić jako właściwe odczytanie celów kursu przedmałżeńskiego.

Jednak są i tacy (30,2%), którzy na drugim miejscu cel ten widzą w „omówieniu zasad etyki seksualnej”. Czy takie stanowisko należy uznać jako niewłaściwe rozumienie celowości bliższego przygotowania do małżeństwa? Gdyby chodziło tu o wyłączone potraktowanie przygotowania to moglibyśmy mówić o jednostronnym ujęciu celu małżeństwa. Biorąc jednak pod uwagę, że każdy z respondentów mógł wybrać dwie odpowiedzi o charakterze komplementarnym przyjmujemy, iż tak rozumieeli oni postawione pytanie. Idąc w kierunku pełniejszej interpretacji tego problemu ta część badanej grupy tak rozumiała cel przygotowania do małżeństwa.

Tab. 8 Sposób organizacji formacji przedmałżeńskiej

Opinia badanych	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
przygotowanie roczne uważam za bardziej celowe	113	86,3	108	78,8	221	82,5
dotychczasowy zestaw 10 konferencji spełnia swoje zadania	8	6,1	12	8,8	20	7,5
nie mam stanowiska w tej mierze	10	7,6	17	12,4	27	10,0
razem	131	100,0	137	100,0	268	100,0

Pytanie z ankiety miało za cel poddać ocenie formę dotychczasowej katechety przedmałżeńskiej. Jako kontropropozycję do powszechnie znanej praktyki 10 konferencji, przedłożono możliwość wydłużenia formacji na cały rok nie określając przy tym ilości spotkań.

Jak wynika z odpowiedzi, zdecydowana większość badanej grupy (82,5%) uważa, że „przygotowanie roczne jest bardziej celowe”. To jest godne podkreślenia, że aż tyle małżeństw sądzi, iż katechizacja przedmałżeńska prowadzona w sposób stały, a więc przez cały rok ma większe oddziaływanie na formację młodych małżeństw, niż zgrupowanie tego w jeden zestaw 10 konferencji. Należy przypuszczać, iż małżeństwa czują pewien niedosyt. Stąd po najmniejszej linii idzie tylko 7,5% badanych i twierdzi, że skrócona katechizacja „spełnia swoje zadania”. Są to zapewne ci, którzy kurs traktowali jako formalność przy ślubie, potrzebną w kancelarii parafialnej.

Tab. 9 Forma prowadzenia kursów przedmałżeńskich

Forma kursów	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
w formie dyskusji	78	59,5	63	46,0	141	52,6
w formie wykładu	79	60,3	56	40,9	135	50,4
w formie postawienia jakiegoś problemu i wspólnego szukania rozwiązań	34	25,9	44	32,1	78	29,1
filmy z serii „Misterium Życia”	5	3,8	10	7,3	15	5,6
należy szukać innych form lecz nie podano jakich	3	2,3	1	0,7	4	1,5

Badani podawali po kilka propozycji i dlatego nie dodaje się wyliczeń w procentach.

Średnio 81,7% jako formę, w jakiej powinny być prowadzone kursy przedmałżeńskie podaje „dyskusję, dialog, bądź formę postawienia jakiegoś problemu i wspólnego szukania jego rozwiązań”. 50,4% postuluje, by katechizacja przedmałżeńska odbywała się w formie wykładu. Te propozycje należy ocenić jako rozsądne i ciekawe, ponieważ dają wspaniałą okazję do wymiany poglądów i przedyskutowania tych zagadnień które słuchaczy interesują.

Tab. 10 Ocena przydatności własnego kursu przedmałżeńskiego

Ocena badanych	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
był przydatny i zadowalający	104	79,4	98	71,5	202	75,4
był powierzchowny i niepotrzebny	12	9,1	11	8,1	23	8,6
nieprzydatny	—	—	8	5,8	8	3,0
nie mam zdania w tej mierze	15	11,5	20	14,6	35	13,0
razem	131	100,0	137	100,0	268	100,0

Bezwzględna większość respondentów — 74,4% ocenia retrospekcyjnie własny kurs przedmałżeński jako „przydatny i zadowalający”. Należy sądzić, że dla tej części ankietowanych kursy przedmałżeńskie były pożyteczne i interesujące. Negatywną oceną dla tej formy przygotowania do małżeństwa wyraziło 11,6% badanych. W grupie tej 8,6% oceniło kursy przedślubne jako „powierzchowne” i stąd „niepotrzebne”, zaś 3,0% opowiedziało się za „nieprzydatnością”. Dodać należy do tego tych, którzy nie potrafili z jakichś racji ocenić swego kursu, to aż 24,6% ankietowanych ma większe czy mniejsze zastrzeżenia do tego typu formacji przedmałżeńskiej. Należy sądzić, że te spotkania z nupturientami nie były najlepiej przygotowane od strony formy i treści, stąd zrodziły się zastrzeżenia lub niepewności co do ich oceny.

Ogólnie można stwierdzić, że ta forma przygotowania bliższego do małżeństwa wymaga pogłębienia. Należy w sposób szczególny zwrócić uwagę na konieczność skróconej katechizacji, dla tej części młodzieży, która z różnych powodów nie wzięła udziału w rocznej katechizacji przedmałżeńskiej. W tego typu szkoleniu trzeba położyć akcent na kształtowanie jej życia religijnego, przypomnieć podstawowe zasady wiary i moralności chrześcijańskiej. Ale obok tych intelektualnych form oddziaływania na przyszłych małżonków dobrze byłoby ten typ formacji przemienić w doświadczenie wiary i odnalezienia przez młodych ludzi ich miejsca w społeczności kościelnej. Tego rodzaju kursy winni duszpasterze urządzać przynajmniej w ośrodkach dekanalnych.

Badania wykazały także, że na kursach przedmałżeńskich powinno się zaakcentować takie problemy jak: pogłębienie chrześcijańskiej nauki o małżeństwie i rodzinie z uwzględnieniem szerzonych często laickich teorii i fałszywych poglądów.

Bardzo interesujący jest postulat ankietowanych, by kursy te wzbogacić o dyskusje. W ten sposób możnaby je ożywić, oraz umożliwić samej młodzieży wymianę myśli i poglądów nurtujących dzisiejszego człowieka. Ale zapotrzebowanie to należy odczytać jeszcze inaczej. Być może kryje się za nim nie tylko korekta samej formy kursów

adverbalnego szkolenia do zaangażowanej formacji, lecz także tęsknota za personalnym ukierunkowaniem samego duszpasterstwa.

Ważną sprawą, której nie powinno się pominąć jest, by na samym początku katechizacji jasno określić cel tego spotkania.

III. PRZYGOTOWANIE BEZPOŚREDNIE

Przygotowanie bezpośrednie prowadzone jest dla par narzeczonych po ich zgłoszeniu się w kancelarii parafialnej. Odbywa się tuż przed zawarciem sakramentalnego związku w Kościele. Psychologowie zwracają uwagę na walor tego przygotowania. Dobrą rzeczą jest, gdy podczas tego przygotowania bezpośredniego w kursie uczestniczą narzeczeni wspólnie. Daje to wspaniałą okazję do uczenia się komunikacji, a zarazem wspólnego omawiania problemów małżeńskich, nie teoretycznie ale w odniesieniu do swojego przyszłego życia we dwoje⁴³. Ten etap przygotowania dotyczy tych, którzy odkryli w sobie powołanie do życia we dwoje w sakramentalnym związku. Jan Paweł II mówi, że Kościół „w szczególny sposób zwraca się do młodych, którzy mają wstąpić na drogę życia małżeńskiego i rodzinnego, aby ukazać im nowe horyzonty, pomóc odkryć piękno i wielkość powołania do miłości i służby życiu”⁴⁴.

Katecheza przedślubna w szczególny sposób ma uświadomić nupturientom zasadnicze cele małżeństwa. Ma ona zwrócić uwagę na obowiązek życia religijnego w rodzinie, omówić reguły etyki małżeńskiej, głównie w dziedzinie odpowiedzialnego rodzicielstwa oraz przekonać kandydatów do stosowania tych zasad w życiu. Dokumenty postulują następujące części katechezy przedślubnej: teologię małżeństwa, liturgię małżeństwa i etykę życia małżeńskiego⁴⁵. W zakresie teologii małżeństwa podkreśla się, że małżeństwo sakramentalne jest wyrazem łączności Chrystusa z Kościołem. Sakrament ten przynosi małżonkom specjalną łaskę dla umocnienia i pogłębienia ich wzajemnej miłości, w sprawowaniu trudnego zadania jakim jest wychowanie dzieci. Narzeczeni muszą wiedzieć, że małżeństwo chrześcijan jest nierozzerwalne i ukierunkowane ku przekazywaniu życia⁴⁶. Związek sakramentu małżeństwa z liturgią Mszy Św. bardzo dobitnie podkreśla religijny charakter więzi małżeńskiej jak i to, że fundamentem tego związku jest Jezus Chrystus. Akcentuje się zarazem wspólnotowy charakter tego sakramentu⁴⁷.

Diecezja Drohiczyńska nie ma własnego programu. Są próby podziału materiału formacyjnego idące po linii różnych poszukiwań. W czasie kursu przedmałżeńskiego są poruszane następujące tematy: miłość małżeńska, wierność, jedność tego sakramentu, jego sakramentalność, małżeństwo jako Przymierze, omawiane są także obrzędy liturgiczne tego sakramentu w czasie Mszy św. jak i poza nią.

Etyka życia małżeńskiego podkreśla fakt, że obowiązkiem małżeństw sakramentalnych jest realizowanie ich powołania⁴⁸. Chrystus domaga się od małżonków wierności, miłości i nierozzerwalności. Powołanie do miłości w małżeństwie jest jednocześnie powołaniem do przekazywania nowego życia⁴⁹.

⁴³ Por. M. Braun-Gałkowska, *Wychowanie do małżeństwa i rodziny*, dz. cyt., s. 187-188; (Autorka proponuje tu cały szereg różnych tematów, które można by wykorzystać w tym okresie); ob. J. Laskowski, *Katechumenat przedmałżeński*, ChwS 7(1976) nr 45-47, s. 90-94.

⁴⁴ FC 1.

⁴⁵ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 14.

⁴⁶ Por. tamże, nr 14; M. Tschuschke, *Małżeństwo i rodzina w świetle odnowionej liturgii sakramentu małżeństwa*, AK 67 (1975) t. 84, s. 86-94.

⁴⁷ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., nr 14.

⁴⁸ Tamże, nr 14.

⁴⁹ Por. M. Tschuschke, *Małżeństwo i rodzina w świetle odnowionej liturgii sakramentu małżeństwa*, art. cyt., s. 91; Zob. *Jestem chrześcijaninem. Krótkie przygotowanie do małżeństwa*, Katowice 1983, s. 54-55.

Metody i formy bezpośredniego przygotowania do małżeństwa są różne. Duszpasterstwo rodzin w Diecezji Drohiczyńskiej posługuje się kilkoma metodami pracy. Za kryterium wyboru metody i organizacji bezpośredniego przygotowania do małżeństwa służy skuteczność tych form oddziaływania oraz ich akceptacja ze strony narzeczonych. Najczęściej jednak sprowadza się to do wstępnej rozmowy proboszcza z narzeczonymi w czasie zgłoszenia się ich na zapowiedzi. Ma to miejsce z reguły na trzy miesiące przed ślubem. Ten czas wykorzystuje się na ewentualne uzupełnienie kursu przedmałżeńskiego⁵⁰. Ten skrócony kurs obejmuje 10 spotkań. W czasie pierwszego spotkania duszpasterze przeprowadzają rozmowę z narzeczonymi celem zorientowania się co do poziomu ich życia religijnego. Jeśli okaże się, że nie ma już możliwości odbycia nawet skróconej katechizacji przedmałżeńskiej, wówczas proboszcz zobowiązany jest osobiście przygotować narzeczonych w formie rozmów i odpowiednich pouczeń z zakresu zasadniczych prawd tego sakramentu, posługując się niekiedy odpowiednią literaturą, czy też innego rodzaju pomocami duszpasterskimi⁵¹. Na zakończenie tego spotkania przeprowadza się z daną osobą egzamin, który potwierdza się wystawionym zaświadczeniem. Dokument ten dołącza się do protokołu przedślubnego. Po ukończonym kursie narzeczeni zobowiązani są z reguły do odbycia trzech indywidualnych spotkań z doradczynią życia rodzinnego. W punkcie poradnictwa rodzinnego omawia się trzy zagadnienia w określonym porządku: pierwsze spotkanie jest skoncentrowane na zasadach rozwoju miłości, odpowiedzialnym rodzicielstwie oraz wprowadzeniu w metodę naturalnej regulacji poczęć. Drugie spotkanie obejmuje problematykę kultury życia seksualnego i pouczenie o naturalnej regulacji urodzeń. Na trzecim spotkaniu omawia się etyczne i nieetyczne sposoby kierowania płodnością. Poważne zadanie w tej dziedzinie stoi przed ludźmi świeckimi. Ten problem dostrzegła I Instrukcja, która mówi z naciskiem, że „pełne i owocne duszpasterstwo rodzin nie da się urzeczywistnić bez czynnego współdziałania laikatu. Rozbudzenie apostołstwa świeckich w tej dziedzinie jest dziś jednym z pierwszych obowiązków duszpasterstwa. Różne tego będą formy. Jako pierwszoplanowa wysuwa się konieczność zaprowadzenia łatwo dostępnego dla potrzeb każdej parafii katolickiego poradnictwa rodzinnego”⁵². Ponadto biskupi polscy postulują, by w ramach katechezy przedślubnej przeprowadzić wspólny dzień skupienia dla narzeczonych, połączony ze Mszą św. i okazją do sakramentu pokuty⁵³.

Trudnym problemem, związanym z bezpośrednim przygotowaniem do małżeństwa jest sprawa małżeństw mieszanych. Zagadnienie to jest szczególnie aktualne i często występuje w diecezji Drohiczyńskiej. Jeśli do kancelarii parafialnej zgłaszają się narzeczeni o różnej przynależności kościelnej, to zgodnie ze wskazaniami Kościoła w Polsce winno się ich pouczyć o jedności i nierozzerwalności ważnie zawartego związku w Kościele katolickim⁵⁴. Gdy jednak strona akatolicka pragnie pozostać przy swoim wyznaniu, duszpasterz nie powinien czynić nic takiego, co by mogło stronę akatolicką zniechęcić. Kiedy zaś wyrazi pragnienie przyjęcia wyznania katolickiego, wówczas należy mieć pewność, czy ta decyzja jest dojrzała i podjęta z pobudek religijnych, bo tylko wtedy winno się przystąpić do przygotowania związanego z przyjęciem do pełnej jedności z Kościołem katolickim. Czas tego przygotowania trwa około trzech miesięcy⁵⁵.

Gdy strona akatolicka wyraziła chęć pozostania w swojej wierze i pragnie zawrzeć małżeństwo w Kościele katolickim, to wówczas duszpasterz postępuje zgodnie z wymoga-

⁵⁰ Por. R. Per z, *Przed nami sakrament małżeństwa*, Siedlce 1982, wyd. 2, s. 8; zob. *Słownik teologiczny*, t.1, Katowice 1985, s. 287.

⁵¹ Por. *Druga Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., rozdz. II, nr 8; rozdz. III, nr 11-12.

⁵² Por. *Pierwsza Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., rozdz. III nr 2.

⁵³ W Diecezji Drohiczyńskiej nie ma praktyki tego typu spotkań.

⁵⁴ Por. *Trzecia Instrukcja Episkopatu Polski*, dz. cyt., rozdz. IV nr 1-3; Zob. E. Przekop, *Zawieranie małżeństw przez prawosławnych poza cerkwią jako problem duszpasterski dla katolików*, „Colloquium Salutis”, 8(1976), s. 265-186.

⁵⁵ Por. tamże, rozdz. IV nr 3.

mi wskazań Kościoła. Poucza on stronę akatoliczną o obowiązku zgłoszenia się do swego duszpasterza w celu załatwienia prawnych wymagań jej Kościoła⁵⁶. Od strony akatolickiej żąda się także uzupełnienia wymaganej wiedzy z dziedziny małżeństwa i rodziny⁵⁷. Od strony katolickiej zaś przyjmuje się oświadczenie złożone na piśmie w trzech egzemplarzach, że uczyni wszystko, by dzieci zostały ochrzczone i wychowane w Kościele katolickim⁵⁸. Gdyby okazało się jednak, że strona niekatolicka nie akceptuje oświadczenia i przyrzeczenia strony katolickiej, to wówczas nie można pobłogosławić tego związku, do momentu, gdy obie strony nie podejmą wspólnej decyzji⁵⁹.

Obowiązkiem proboszcza jest przypomnienie stronie katolickiej i niekatolickiej o zasadach etyki małżeńskiej⁶⁰. W dalszej kolejności w imieniu narzeczonych kieruje do Kurii Biskupiej prośbę o zezwolenie na zawarcie związku małżeńskiego⁶¹. Gdyby okazało się, że strona akatolicka pragnie ten związek zawrzeć w swoim kościele, to wówczas zadaniem proboszcza jest przypomnieć stronie katolickiej, że obowiązuje je zachowanie kanonicznej formy małżeństwa. Jednocześnie należy pouczyć stronę katolicką o obowiązku uzyskania u biskupa zezwolenia na zawarcie tego związku oraz dyspensy od formy kanonicznej⁶². Następnie, gdy załatwione są już przepisy prawne, sporządza się potokół kanoniczny⁶³.

Diecezja Drohiczyńska realizuje wytyczne dokumentów Kościoła w Polsce, w ten sposób, że przypomina swoim duszpasterzom parafialnym o obowiązku systematycznego przygotowania bezpośredniego do małżeństwa. Przede wszystkim zaleca się organizowanie nauk przedślubnych, które należy przygotować zgodnie z poziomem narzeczonych a przeprowadzić je zawsze w życzliwej atmosferze⁶⁴. Istotne znaczenie przy realizacji tych zaleceń Kościoła ma zasada, by potraktować poważnie samo przygotowanie do sakramentu małżeństwa. Winno ono być także na odpowiednim poziomie. Rozwiązanie duszpasterskiego problemu postawionego przez Episkopat Polski wymaga wiele wysiłków ze strony księży i ludzi świeckich odpowiedzialnych za przygotowanie młodzieży do sakramentu małżeństwa.

Tab. 11 Zalecenia Kościoła o 3-miesięcznym przygotowaniu do małżeństwa w ocenie badanych małżonków

Opinia badanych	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
celowe z racji potrzeby bezpośredniego przygotowania do małżeństwa	97	74,0	100	72,9	197	73,5
bezcelowe, jako dodatkowe obciążenie nupturientów	16	12,2	21	15,4	37	13,8
nie mam zdania w tej mierze	18	13,8	16	11,7	34	12,7
razem	131	100,0	137	100,0	268	100,0

⁵⁶ Por. tamże, rozdz. IV nr 6a.

⁵⁷ Por. tamże, rozdz. IV 6b.

⁵⁸ Por. tamże, rozdz. IV 6c.

⁵⁹ Por. tamże..

⁶⁰ Por. tamże, rozdz. IV nr 6e.

⁶¹ Por. tamże, rozdz. IV 7c.

⁶² Por. tamże rozdz. IV 7b.

⁶³ Por. tamże rozdz. IV 7c; Zob. KPK can. 1063-1070 oraz can. 1127 par. 2.

⁶⁴ Por. *Protokół Konferencji Księży Dekanatu drohiczyńskiego 9 IX 1971 w Siemiatyczach*, mps bez syg. w kurii w Drohiczyźnie, Referat ks. dra E. B o r o w s k i e g o: *Socjologia współczesnej rodziny polskiej z punktu widzenia teologii pastoralnej*; Por. *Protokół Konferencji Księży Dekanatu drohiczyńskiego 15 XII 1971 w Siemiatyczach*, mps bez syg. w kurii w Drohiczyźnie.

Średnio 73,5% badanych odpowiedziało pozytywnie, że zalecenia Kościoła o 3-miesięcznym przygotowaniu do małżeństwa jest jak najbardziej „celowe z racji potrzeby bezpośredniego przygotowania do małżeństwa”. Można sądzić, że młodzi małżonkowie wzbogaceni własnym doświadczeniem rozumieją dobrze ten wymóg Kościoła. Niektórzy twierdzą, że jest to szczególny okres, gdzie można rozważyć i spokojnie podjąć ostateczną decyzję. Inni ankietowani na to pytanie odpowiadali szerzej, tłumacząc sens tego okresu tym, że na tym etapie można uzupełnić jeszcze ewentualne braki z dziedziny życia małżeńskiego.

Zastanawiające jest natomiast, że aż 13,8% ankietowanych sądzi, że ten przepis Kościoła jest „bezcelowy, jako dodatkowo obciążający nupturientów”. Można przypuścić, że część z tych opinii reprezentują ci, których do małżeństwa nagliły różne okoliczności osobiste takie np. jak: ciąża, wojsko, wyjazd za granicę, czy inne.

Nie można oczywiście wykluczyć, że wielu respondentów w tej grupie wyraziło tu dezaprobatę dla formalistycznej instytucji, która w swojej obecnej formie oddziaływuje tylko werbalnie, a nie formacyjnie. Trzeba tu brać pod uwagę wyżej podkreślone ustalenia o potrzebie dialogu w przygotowaniu do małżeństwa oraz schematycznej jego formie.

Tab. 12 Sens rozmowy przed ślubem z „panią z katolickiego poradnictwa rodzinnego”

Opinia badanych	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
Pomaga	55	41,9	72	52,5	127	47,4
nie pomaga	54	41,3	32	23,4	86	32,1
nie umiem powiedzieć	22	16,8	33	24,1	55	20,5
razem	131	100,0	137	100,0	268	100,0

Średnio 47,4% badanych twierdzi, że rozmowa przed ślubem z „panią z katolickiego poradnictwa rodzinnego” pomaga w rozwiązywaniu problemów dotyczących naturalnej regulacji urodzin. Należy pamiętać, że jest to ta grupa młodych małżonków, którzy mieli dobrych fachowców z tej dziedziny, a samo ich szkolenie zostało przeprowadzone skutecznie.

Jest natomiast zastanawiające, że aż 52,6% badanych odpowiedziało, że taka rozmowa „nie pomaga” w naturalnym planowaniu rodziny. Można by tę kategorię respondentów powiększyć o 20,5% takich, którzy „nie umieją odpowiedzieć”. Należy mniemać, że te małżeństwa nie zostały w sposób właściwy uświadomione w tym zagadnieniu. Przyczyn tego może być wiele. Wydaje się, że do nich można zaliczyć takie np. jak: brak odpowiednio przygotowanych instruktorów lub punktów poradnictwa rodzinnego w diecezji. Wynikać to może także i z niesystematyczności tego typu

Tab. 13 Celowość dni skupienia dla narzeczonych

Sąd badanych	Mężczyźni		Kobiety		Razem	
	L	%	L	%	L	%
Uważam za celowe i konieczne	88	67,2	102	74,4	190	70,9
uważam to za niekonieczne	16	12,2	31	22,6	47,0	17,5
proponuję inne rozwiązanie (lecz nie podano jakie)	27	20,6	1	0,8	28	10,4
nie mam zdania w tej mierze	—	—	3	2,2	3	1,2
razem	131	100,0	137	100,0	268	100,0

Ogólnie 70,9% respondentów wypowiedziało się, że przeprowadzenie katechizacji przedślubnej w ramach wspólnego dnia skupienia dla narzeczonych jest „celowe i konieczne”. Należy sądzić, że ta grupa badanych poważnie traktuje przygotowanie do sakramentu małżeństwa i uważa, że będzie to dobra okazja w podjęciu ostatecznej decyzji.

Grupy 17,5% respondentów uważa taki dzień za „niekonieczny”. Może to wynika stąd, że w Diecezji Drohiczyńskiej nie było i nie ma praktyki tego typu spotkań na etapie bezpośredniego przygotowania do małżeństwa. Tego typu spotkania mają sens i celowym byłoby je wprowadzać do modelu formacji nupturientów.

Dotychczasowy sposób bezpośredniego przygotowania w naszej diecezji wymaga pewnych zmian i uzupełnień. Jak wykazały badania należy bardzo mocno i ze stanowczością przestrzegać przepisu Kościoła odnośnie 3-miesięcznego zgłoszenia się narzeczonych w kancelarii parafialnej przed ślubem. Duszpasterze powinni pytać w kancelarii parafialnej o prawdy wiary i o kurs przedmałżeński.

Apel do duszpasterzy, by przeprowadzali katechizację przedślubną w ramach wspólnego dnia skupienia dla narzeczonych, połączonego wspólną Mszą św., spowiedzią i komunią. Jest to postulat także 70,1% badanych, który świadczy o ich otwarciu na nowe typy formacji. To oczekiwanie jest bardzo ważne, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę, że w populacji badanych były przede wszystkim małżeństwa zaangażowane i utrzymujące stały kontakt z Kościołem.

Powinno się przeprowadzić skróconą katechizację przedmałżeńską dla tych, którzy z różnych powodów nie wzięli udziału w rocznej katechizacji. Przynajmniej w ośrodkach dekanalnych winny być takie kursy.

To dalsze przygotowanie do małżeństwa, jak wykazały wyniki badań empirycznych powinno być długofalowe i systematyczne. Ma być wzajemna współpraca rodziny — szkoły — Kościoła. Należy też dążyć do tego, by to przygotowanie odbywało się w ramach rocznej katechezy, a nie w 10 konferencjach.

WNIOSKI

Już w świetle powyższych badań można powiedzieć, że realizacja wskazań liturgii i sugestii duszpasterskich Kościoła odnośnie przygotowania do małżeństwa napotyka na liczne trudności. Jedne z nich mają charakter obiektywny i są uwarunkowane sytuacją

Kościół w Polsce oraz samym statusem życia małżeństwa i rodziny. Inne trudności są pochodzenia subiektywnego a więc wypływają one z samego modelu duszpasterstwa rodzin i proponowanych w nim rozwiązań. Zdajemy sobie sprawę, że osiągnąć w zakresie pracy z małżeństwami i rodzinami nie należy mierzyć w cyfrach odbytych kursów dla narzeczonych, zorganizowanych spotkań z młodzieżą, czy samą ilością osób przyjętych w poradniach życia rodzinnego. Mimo tych przykładów ofiarnej działalności na rzecz małżeństwa i rodziny te instytucje społeczne muszą same świadomie wzmacniać tradycyjne wartości osobowe, wspólnotowe, narodowe i religijne, podejmując zdecydowanie walkę z licznymi plagami społecznymi, by mogły w wymiarze moralnym, społecznym i biologicznym realizować cele zlecone im przez Boga i społeczność Kościoła.

Trzeba powiedzieć, że w zakresie interesującej nas problematyki przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie nie ma jeszcze opracowanego wzorca ogólnopolskiego, mimo prób jego stworzenia przez trzy Instrukcje Episkopatu Polski a także propozycji niektórych centrów zajmujących się formacją populacji młodzieżowej i wspólnot rodzinnych. Zestaw problemów z jakimi boryka się duszpasterstwo małżeństw i rodzin jest powszechnie znany. Zasygnalizujemy tu niektóre tylko z tych trudności. Należą do nich między innymi:

1) Brak obiektywnej, całościowej i systematycznej analizy aktualnej sytuacji rodziny polskiej.

2) Zagrożenie wadami narodowymi i nałogami oraz obojętność religijna wielu polskich rodzin np. alkoholizm, przerywanie ciąży.

3) Wyjątkowo trudna sytuacja materialna młodych małżeństw (niskie pobory, brak mieszkań, niewystarczające świadczenia socjalne), co daje się wyraźnie odczuć zwłaszcza w dzisiejszym kryzysie.

4) Dość powszechnie notowany brak zrozumienia u samych duszpasterzy problemu zorganizowanej strategii pastoralnej w zakresie małżeństwa i rodziny.

5) Podejście jurydyczne i pewien minimalizm w zakresie przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego.

6) Można także mówić o samym przeroście klerikalizmu w strukturach przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego, co objawiło się w tym, że większość tej problematyki omawiana jest tylko przez samych duszpasterzy.

7) Powszechnie odnotowuje się także niewystarczającą liczbę świeckich współpracowników zaangażowanych w duszpasterstwo rodzin.

8) Brak organizacyjnych pomocy małżeństwom przeżywającym kryzys.

Mimo tych negatywnych uwarunkowań formacji przedmałżeńskiej w Polsce trzeba powiedzieć, że w świetle przeprowadzonych badań zarysowują się także u nas możliwości duszpasterskiej strategii odnośnie przygotowania do małżeństwa i życia rodzinnego.

Same wyniki badań nasuwają też pewne rozwiązania, które wskazują na stopniowe zmniejszanie dystansu między idealnym przygotowaniem a rzeczywistym stanem jego realizacji. Wydaje się, że sformułowane wnioski i postulaty mogą okazać się także pozytywne dla samej praktyki duszpasterskiej, zarówno na szczeblu diecezjalnym, dekanalnym czy parafialnym.

Sama struktura organizacji przygotowania do małżeństwa skłania do wyakcentowania kilku problemów duszpasterskich. Konieczne jest odnowienie katechezy o małżeństwo, kierowanej przy różnych okazjach do ogółu wiernych, a zwłaszcza do narzeczonych i młodych małżeństw. Spotkania z młodzieżą winny uwzględniać moment katechezy mistagogicznej, tj. wtajemniczanie w to, co głosi Kościół, jak modli się, jakie spełnia czynności. Należy zwrócić uwagę na ścisłe powiązanie duszpasterstwa dzieci i młodzieży z duszpasterstwem rodzin. Katechizacja dzieci i młodzieży, nawet dobrze zorganizowana nie wyda dobrych i trwałych owoców, jeśli nie spotka się ona z kontynuacją w rytmie życia samej rodziny. W związku z tą sprawą należałoby w pracy parafialnej przesunąć akcent z duszpasterstwa dzieci i młodzieży na duszpasterstwo rodzin, które obejmowałoby wszystkich członków rodzin. W polskim modelu duszpasterstwa parafial-

nego dobrze byłoby także odciążyć księży od samej katechizacji, wprowadzając posługę siostr zakonnych czy świeckich katechetów, aby księża mogli więcej czasu poświęcić na kontakty z rodzinami. Szczególnym zadaniem takiej współpracy jest wychowanie dzieci i młodzieży do miłości. Tu należałoby wspomnieć o liturgii mszalnej przygotowanej w niedzielę dla całej rodziny.

Następnie należy uświadomić rodziny, że one są pierwszą szkołą wszelkich społecznych postaw i chrześcijańskich cnót oraz samego przygotowania do małżeństwa. Konieczne jest mówienie o tym małżonkom, że ich osobowość, wzajemne relacje kształtują właściwy bądź niewłaściwy obraz przyszłego małżeństwa i rodziny ich dzieci.

Oczywisty i godny szczególnego podkreślenia jest postulat badanych członków, poszerzenie czasu na dyskusję w czasie kursów przedmażeńskich. To niewątpliwie sprzyjałoby głębszej akceptacji treści podanych w układzie przygotowania. Przyjęty obecnie model spotkań w wielkich grupach (50-60 uczestników) uniemożliwia stworzenie warunków dla takiego dialogu. Należałoby zatem organizować kursy częściej, ale w mniejszych grupach.

Samo dalsze przygotowanie do małżeństwa powinno być długofalowe i systematyczne. Zakłada ono wzajemną współpracę rodziny — szkoły — Kościoła. To dalsze przygotowanie ma polegać na wychowaniu dzieci i młodzieży do miłości przez rodziców i wspomagające ich instytucje. Bliższe przygotowanie zaś winno obejmować młodzież po 17 roku życia. Celem tego etapu jest nie tylko podanie pewnego zasobu wiedzy, ale przede wszystkim formacja właściwych postaw u młodzieży.

Rodzi się także potrzeba systematycznego dokształcania prelegentów z zakresu parafialnego poradnictwa rodzinnego. Należy dążyć do tego, by w tę problematykę było zaangażowanych więcej ludzi świeckich, odpowiednio przygotowanych i posiadających fachową wiedzę z tej dziedziny. I tak celowym byłoby:

1) Podjąć niezbędną „propagandę” dla poradnictwa rodzinnego wobec parafian (informacja i zachęta do korzystania).

2) Otoczyć życzliwą opieką osoby prowadzące poradnię.

3) Stworzyć także odpowiednie warunki lokalowe dla poradni i zaopatrzyć ją w materiały pomocnicze.

4) Duszpasterstwo i poradnictwo rodzinne należy poszerzać o różne zakresy porad, np. z psychologii, socjologii, pedagogiki, seksuologii, patologii społecznej itd.

Dla tej części młodych ludzi, którzy z różnych powodów np. wojsko, praca itp. nie wezmą udziału w rocznej katechizacji powinno się przeprowadzać skrócone przygotowanie przedmażeńskie. Takie kursy powinny być organizowane przynajmniej w ośrodkach dekanalnych.

Duszpasterze muszą stanowczo i zdecydowanie przestrzegać przepisu Kościoła odnośnie do trzymiesięcznego zgłoszenia się w kancelarii parafialnej. Badani tłumaczyli celowość tego przepisu tym, że jest to szczególnie czas uczenia się kontaktu i komunikacji z tą konkretną, wybraną osobą, z którą w niedługim czasie ma się utworzyć rodzinę, czyli wspólnotę małżeńskiej jedności i miłości. Umożliwia to lepsze poznanie drugiej strony przed podjęciem nieodwołalnej i ostatecznej decyzji. Jest to czas dla wzajemnego poznania charakterów i rozwoju prawdziwej miłości u par narzeczeńskich.

Kolejnym, bardzo ważnym i godnym podkreślenia postulatem jest to, by duszpasterze włączyli w katechizację przedślubną dla naręczonych przynajmniej jeden wspólny dzień skupienia, połączony ze Mszą św. i komunią pod dwiema postaciami. Jest to postulat podnoszony aż przez ok. 70% badanych małżonków.

Na etapie przygotowania do małżeństwa i życia w rodzinie formacji przedmażeńskiej powinna także towarzyszyć akcja zapoznania młodzieży z katolickimi książkami i czasopismami wraz ze szczególną rekomendacją tych pozycji, które dotyczą spraw małżeństwa i rodziny, względnie cech wychowania chrześcijańskiego. Bardzo ważne byłoby uruchomienie wypożyczalni książek religijnych na czas trwania kursu przedmażeńskiego. W szerszym zakresie należy połączyć informację religijną z formacją poprzez wspólny udział uczestników kursu w modlitwie, liturgii, Mszy świętej i sakramentalnej spowiedzi.

L'ORGANIZZAZIONE DELLA PREPARAZIONE AL MATRIMONIO A DROHICZYN

RIASSUNTO

Un compito indilazionabile della comunità cristiana oggi è quello di inventare un modo nuovo di vivere la vita matrimoniale e familiare nel quadro dell'attuale realtà storica e socioculturale. La novità della rivelazione cristiana non riguarda tanto la famiglia, ma il matrimonio, cioè quel fondamentale rapporto uomo-donna sul quale si contruisce la vita familiare. Vivere il matrimonio allora vivere l'esperienza dell'amore umano nell'orizzonte della fede.

Il matrimonio è l'oggetto della particolare cura del contemporaneo pastorale. La Costituzione „Gaudium et Spes” sulla Chiesa nel mondo contemporaneo dice esplicitamente nel numero 46: „Tra le numerose questioni che oggi destano l'interesse generale, queste meritano particolare menzione: il matrimonio e la famiglia [...]”. Anche il Papa Paolo VI, parla di questo tema come uno delle moltitudine funzioni più importanti della Chiesa (HV 30). Però, come dice il Papa, quelle questioni esigerano la verifica e la profondità nella vita pastorale. Esse devono essere approfondite nella cultura umana e nella vita economico-sociale. Giovanni Paolo II nelle sue lettere, nelle sue omelie e nelle allocuzioni ha parlato di questo tema. La preparazione al matrimonio cristiano è problema urgente, proprio a causa dei molti divorzi ed anche delle profanazioni del matrimonio. Questi fenomeni creano nella mentalità dei giovani una falsa opinione sul matrimonio, i suoi compiti e la sua mentalità. La preparazione più profonda al matrimonio dà ai giovani una buona occasione di mostrare la visione e dei valori importanti del matrimonio cristiano.

Le nostre considerazioni si sono concentrate sul tema della preparazione al matrimonio cristiano. Esso deve essere visto alla luce del rinnovamento liturgico e dei documenti ecclesiastici, per poter fare più chiara l'organizzazione della preparazione al matrimonio a Drohiczyn.

Ogni Chiesa locale ha le sue esperienze su questo tema. In questo articolo volevo presentare la preparazione al matrimonio cristiano soprattutto nella diocesi di Drohiczyn. Ma anche cerco di valutare alla luce della teologia pastorale ed alla luce delle indagini fatte, questa preparazione al matrimonio tra giovani sposi. In occasione di questo studio sono stati ancora considerati altri problemi, ad esempio: come valutano i giovani sposi le difficoltà e quali sono le proposte da parte degli sposi? Quale è la consapevolezza degli sposi sui principi che riguardano la teologia del matrimonio?

In questo articolo, l'autore ha cercato di illustrare i risultati delle indagini tra giovani sposi nella diocesi di Drohiczyn.